

Tytuł scenariusza: Teatr Forum

Autorki scenariusza: Maria Depta, Aldona Żejmo- Kudelska

Etap edukacyjny: II i III

Krótki opis scenariusza: Scenariusz jest propozycją wykorzystania metody Teatru Forum w pracy z młodzieżą nad tematami uznanymi za trudne. Jego podstawowym celem jest przyjrzenie się problemom występującym w środowisku młodych ludzi i wspólne zastanowienie się nad sposobami ich rozwiązania. Scenariusz może być realizowany zarówno w trakcie 6 sesji po 45 minut (np. w trakcie godziny wychowawczej), jak i (po niewielkich zmianach) w jednym bloku warsztatowym. W drugim przypadku sugerujemy, by większość ćwiczeń rozgrzewkowych i wprowadzających przeprowadzić na początku zajęć, a przerwy dostosować do potrzeb grupy.

Czas trwania: min. 6 x 45 minut

Pytanie kluczowe: W jaki skuteczny sposób możemy radzić sobie z opresją?

Cele lekcji:

- rozwiniesz wiedzę i umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych
- pogłębisz umiejętności rozmowy na trudne tematy
- kreatywnie poszukasz sposobów rozwiązania problemów, z którymi spotykasz się na co dzień
- zintegrujesz się z grupą/ klasą.

Kryteria oceny:

- będziesz umiał/a odnaleźć wiele sposobów rozwiązywania trudnych sytuacji/ konfliktów
- będziesz umiał/a rozmawiać na trudne tematy ze swoimi kolegami i nauczycielem
- wejdiesz fizycznie w rolę protagonisty i wypróbujesz zaproponowane rozwiązanie
- w swobodny i aktywny sposób będziesz pracować ze swoimi kolegami w mniejszej grupie.

Metody: drama, Teatr Forum (elementy), burza mózgów, mini wykład.

Środki dydaktyczne i materiały: markery, kartki do Flipcharta.

Formy pracy: praca grupowa.

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

Spotkanie I

Wprowadzenie (25 minut)

1. Powitanie grupy, omówienie zajęć (10 minut)

Powitaj grupę i podziękuj za to, że zdecydowała się wziąć udział w zajęciach.

Przedstaw krótko cel i temat zajęć a także metody, którymi będziecie pracować.

Jeżeli pracujesz z grupą, w której nie wszyscy uczestnicy się znają lub prowadzisz zajęcia po lekcjach, warto na początku zaproponować zapoznawczą **rundkę z imionami**. Możesz poprosić, aby każdy z uczestników, np. powiedział swoje imię i dwie informacje o sobie: ważną i nie ważną (np. ważną informacją o mnie jest fakt, że mam brata, nie ważną, że na śniadanie jadłam płatki). Zaczynj od siebie, nie oceniaj w żaden sposób tego co mówią uczestnicy.

Warto także wprowadzić zasady (możesz także zapisać je na flipcharcie), które chciałbyś aby obowiązywały w czasie trwania zajęć.

➤ Zasady które warto podkreślić:

- słuchamy siebie nawzajem,
- mówimy od „ja”, nie generalizujemy,
- **nie oceniamy poziomu aktorskiego (swojego ani innych),**
- mamy prawo odmówić udziału w ćwiczeniu,
- wyłączamy komórki.

Wprowadzenie zasad pozytywnie wpływa na poczucie psychologicznego bezpieczeństwa w grupie – jest ono niezbędne, by uczestnicy mogli szczerze rozmawiać na trudne tematy.

Rozgrzewka (10 minut)

Zaproponuj krótkie ćwiczenia rozgrzewkowe (10 minut), np.:

2. Chodzenie w tempie:

Poproś grupę, by chodziła po sali w tempie od 0-10, gdzie zero oznacza brak ruchu, a 10 najszybsze tempo. Podkreśl, że:

- uczestnicy (jako grupa) muszą ustalić sami (bez słów) w trakcie chodzenia co oznacza dla nich 1, co 2, co 3 etc.,
- chodzimy, nie biegamy,
- chodzimy w różnych kierunkach,
- uważamy, by na siebie nie wpadać.

Nadawaj tempo, podając numery. Początkowo kolejno, od 1 do 10, następnie zmieniaj je często, tym samym zmieniając gwałtownie szybkość z jaką poruszają się uczestnicy (np. zaraz po tym jak uczestnicy chodzą w tempie 1, poproś o 8).

3. Odliczanie z dźwiękiem

- Poproś uczestników by dobrali się na pary, a następnie podzielili się na osobę A i B.
- Poproś, by w parach stanęli naprzeciwko siebie i odliczyli do trzech wg. schematu: osoba A mówi: 1, osoba B mówi: 2, osoba A mówi: 3, osoba B mówi: 1, Osoba A: 2, osoba B 3, etc.
- Poproś, by w każdej parze osoba A zamiast mówić 1 zrobiła jakiś gest z dźwiękiem (2 i 3 pozostaje bez zmian). Osoba B powtarza gest i dźwięk zaproponowany przez osobę A. Poproś pary, żeby przeciwiczyły wersje z zamianą 1 (2 i 3 wciąż pozostają bez zmian).
- Poproś, by osoba B wymyśliła ruch + dźwięk, który będzie pokazywany zamiast numeru 2. Sekwencja wygląda tak: na 1 - para wykonuje ustalony gest + dźwięk wymyślony przez osobę A, na 2 - wykonuje ruch + dźwięk wymyślony przez osobę B.
- Następnie para wspólnie ustala gest + dźwięk na 3. W ostatnim etapie wszystkie trzy cyfry są zastąpione przez ruchy/gest z dźwiękiem.
- Na zakończenie możesz poprosić, by kilka par zaprezentowało na forum swoją pracę.

Praca właściwa (15 minut)

4. Maszyna (15 minut)

- Poproś, aby wszyscy uczestnicy grupy stanęli w zamkniętym kręgu. Powiedz, że za chwilę będziecie budować maszynę „do rozmowy na trudne tematy”. Każdy z uczestników będzie mógł stać się jedną z części maszyny, elementem wydającym dźwięk i wykonującym określony, powtarzalny ruch. Powiedz, że budowa maszyny będzie odbywała się w środku kręgu w następujący sposób: gdy któryś z uczestników będzie miał pomysł, w jaki sposób maszyna się porusza i jaki dźwięk wydaje – wchodzi do środka i rozpoczyna działanie (gest/ruch i dźwięk). Pozostałe osoby obserwują propozycję koleżanki/kolegi i dołączają się ze swoim pomysłem (ruchem i dźwiękiem) do maszyny „do rozmowy na trudne tematy”. Zaznacz, że zadaniem grupy jest zbudowanie sprawnie działającej maszyny, której poszczególne elementy się uzupełniają i współpracują ze sobą. Dodaj, że gra zakończy się, kiedy klaśniesz. Zachęć do odwagi i uczestnictwa.

TRUDNY TEMAT WEŻ TO NA WARSZTAT

- Kiedy wszyscy uczestnicy odnajdą „sвій ruch i odgłos” i staną w środku, poproś aby przyspieszyli ruch i wydawali głośniejszy dźwięk. Gdy zobaczysz, że maszyna jest rozkręcona maksymalnie – głośno kłaśnij zatrzymując ją. Podziękuj uczestnikom za aktywność.
- Opcjonalnie: Podziel grupę na trójki lub czwórki i poproś, aby uczestnicy znaleźli dla siebie dogodną przestrzeń do rozmowy. Poproś pary o podsumowanie ćwiczenia i rozmowę wokół tematów:
  - *jaki ruch i dźwięk wykonywałeś? Z czym Ci się to kojarzy? Dlaczego wybrałeś taki ruch i dźwięk? Dlaczego sądzisz, że taki element jest potrzebny w maszynie „do rozmowy na trudne tematy”?*
  - *jaką maszynę zbudowaliście jako grupa? Jakie elementy zawierała? Co one dla Was znaczą, co symbolizują?*
  - *czy któryś z zaproponowanych elementów-symboli, może rzeczywiście pomóc w rozmowach na trudne tematy? Jeśli tak, to który?*
- Poproś chętne osoby o wypowiedzi na forum, podzielenie się refleksjami i spostrzeżeniami. W żaden sposób nie oceniaj wypowiedzi uczestników.

Podsumowanie (5 minut)

5. Podsumuj refleksje uczestników odwołując się do ich wcześniejszych wypowiedzi. Zaproponuj, aby pamiętać o tych elementach maszyny, które mogą pomóc w rozmowach na trudne tematy.
6. Wspólnie z uczestnikami wypisz na flipcharcie „co nam pomaga w rozmowach na trudne tematy”. Dodaj, że i Wy w grupie będziecie rozmawiać na trudne tematy. Poproś, by uczestnicy pamiętali o wypisanych elementach w trakcie dalszej pracy. Zakończ spotkanie prosząc chętnych uczestników o dowolną refleksję podsumowującą.

Spotkanie 2

Wprowadzenie (13 minut)

1. Powitanie grupy, omówienie zajęć (3 minuty)

Powitaj grupę. Przedstaw krótko cel zajęć. Upewnij się, że uczestnicy pamiętają swoje imiona. Przypomnij zasady panujące na zajęciach.

Rozgrzewka (10 minut)

Zaproponuj krótkie ćwiczenia rozgrzewkowe - ciekawe ćwiczenia możesz znaleźć w książkach podanych na końcu scenariusza w części „Źródła”.

Praca właściwa (22 minuty)

2. Pomniki (17 minut)

- Powiedz, że na dzisiejszych zajęciach będziecie zajmować się sytuacjami ucisku. Wyjaśnij, jak należy rozumieć to pojęcie. Definicje znajdziesz w artykule *Teatr Forum: charakterystyka i opis metody*.
- Podziel grupę na 4 -5 osobowe podgrupy.
- Poproś, by będąc w mniejszych zespołach uczestnicy porozmawiali o różnych rodzajach opresji/ucisku, które są obecne w Waszej szkole/środowisku/społeczności, a następnie wybrali jeden z nich. Zasugeruj, by był to temat, który ciekawi uczestników najbardziej lub jest najbardziej powszechny.
- Jeżeli uznasz, że wartościowe by było, by cała grupa pracowała nad jednym tematem:
  - wpisz na filipie wszystkie pojawiające się w zespołach tematy, formy ucisku,
  - razem całą grupą zobacz czy są tematy/ problemy, które się powtarzają, są do siebie podobne, czy są ze sobą powiązane lub zawierają się w sobie (jeżeli tak pogrupuj je),
  - wybierzcie (np. poprzez głosowanie) jeden nad którym będziecie pracować dalej.
- Poproś uczestników, by stworzyli w zespołach jeden pomnik (nieruchomy obraz) najwierniej obrazujący wybrany temat.
- Przeprowadź prezentację pomników w następujący sposób: na Twoje klaśnięcie wybrana grupa rozpoczyna swoją prezentację - zastyga w pomniku. Na drugie klaśnięcie – kończy ją. W trakcie, gdy grupa prezentuje swój pomnik (stoi nieruchomo), pozostali uczestnicy analizują obraz, który widzą odpowiadając na pytania:
  - *Co widzisz? Kogo widzisz? Co to za sytuacja? Gdzie taka sytuacja mogłaby mieć miejsce?*
  - *Z czym Ci się to kojarzy?*
- Następnie poproś, aby grupa prezentująca pomnik opowiedziała o wybranym temacie, powodach wyboru i podsumowała w kilku słowach swój pomnik i pracę. Pamiętaj, aby po zakończeniu prezentacji wszystkich grup zaproponować uczestnikom „wyjście z roli”, np. poprzez strzepnięcie z siebie postaci, w którą się wcielali.

3. Praca w podgrupach – zadanie domowe 😊 (5 minut)

Poproś uczestników, aby na następne warsztaty przeprowadzili „badania”/konsultacje dotyczące wybranego tematu, pogłębiające jego rozumienie i konsekwencje. Zaznacz, że uczestnicy mogą korzystać z: artykułów w gazetach, rozmów z innymi osobami, zestawień statystycznych, wywiadów z ekspertami, naukowych analiz. Chodzi o to, aby osadzić wybrany problem w szerszym kontekście społecznym.

Podsumowanie (10 minut)

4. Zakończ spotkanie prosząc chętnych uczestników o refleksję podsumowującą.

Spotkanie 3

Wprowadzenie (15 minut)

1. Powitanie grupy, omówienie zajęć (5 minut)

Powitaj grupę. Przedstaw krótko cel warsztatów.

Rozgrzewka (10 minut)

2. Zaproponuj krótkie ćwiczenia rozgrzewkowe - ciekawe ćwiczenia możesz znaleźć w książkach podanych na końcu scenariusza w części „Źródła”.

Praca właściwa (25 minut)

3. Scenki (25 minut)

- Poproś uczestników, aby wrócili do podgrup, w których pracowali na poprzednich zajęciach. Zachęć ich, aby podzielili się zdobytymi informacjami/wynikami przeprowadzonych badań oraz przypomnieli sobie pomnik, który stworzyli w trakcie poprzedniego spotkania.
- Poproś grupy, aby biorąc pod uwagę zdobyte informacje, rozwinęła swój pomnik w konkretną scenę przedstawiającą sytuację opresji.

Zaznacz, że dla powodzenia pracy bardzo ważne jest, aby:

- w każdej scenie był: protagonista (główny bohater, ofiara opresji), antagonistą (opresor), przyjaciel protagonisty (sojusznik ofiary, ktoś przyjazny i życzliwy dla protagonisty);
- tworząc bohaterów jak najbardziej ich „urealniamy”: nadać im imiona, przemyśleć ile mają lat, co czują w danej sytuacji, dlaczego zachowują się w przedstawiony sposób (jakie mają motywacje);
- sytuacja opresji nie była zamknięta, zawierała w sobie możliwość zmiany na lepsze (były możliwe inne zachowania protagonisty), a jednocześnie by była to sytuacja realna i wiarygodna.

Jeżeli masz więcej czasu możesz zaproponować, by każda grupa przeprowadziła tzw. gorące krzesło.

- **Technika gorącego krzesła** polega na tym, że uczestnik grupy siada fizycznie na krześle w roli bohatera, którego odgrywa. Pozostałe osoby z grupy zadają mu pytania, np.: dlaczego zachowujesz się w ten sposób? Co czujesz w tej sytuacji? Jakie masz kontakty z kolegami w szkole? Czy lubisz swojego nauczyciela? Masz rodzeństwo? Etc.

Celem wykorzystania techniki gorącego krzesła jest w tym przypadku budowanie roli, lepsze zrozumienie prezentowanej sytuacji, w tym emocji i motywacji poszczególnych bohaterów.

Zadbaj o to, by uczestnik po zakończeniu gorącego krzesła wyszedł z roli.

- Przeprowadź prezentację scenek w następujący sposób - grupa rozpoczyna na Twoje klaśnięcie. Także na klaśnięcie – kończy prezentację. Po każdej prezentacji poproś osoby odgrywające, by „wyszły z roli”. Poproś uczestników, by podali sobie ręce i podziękowali za pracę (zadbaj szczególnie o osoby, będące w rolach postaci skonfliktowanych). Poproś grupę obserwatorów, by opowiedziały o tym, co widziały, jakie miała skojarzenia. Następnie poproś, aby grupa prezentująca scenkę opowiedziały o tym, co i dlaczego chciały pokazać. Przeprowadź w ten sposób prezentację scenek wszystkich grup.
- Poproś uczestników, aby wrócili do podgrup i ewentualnie zmienili, dopracowali scenki, biorąc pod uwagę komentarze kolegów.
- Wyjaśnij grupie jak będzie wyglądała dalsza praca: czym jest metoda Teatru Forum (dokładne wyjaśnienie znajdziesz w dołączonym artykule) i na czym polega.
- Poproś także, aby protagonista wybrał przedmiot, który mógłby być atrybutem jego postaci. Będzie on przekazywany innym osobom wchodzącym w jego rolę (najczęściej są to plecak, torebka, marynarka, bransoletka, apaszka).

Podsumowanie (5 minut)

4. Zakończ spotkanie prosząc chętnych uczestników o refleksję podsumowującą.

Spotkanie 4,5 i kolejne (realizowane wg. tego samego scenariusza), w zależności od tego ile w grupie zostało wypracowanych scenek.

Wprowadzenie (5 minut)

1. Powitanie grupy, omówienie zajęć (5 minut)

Powitaj grupę. Powiedz, że dzisiejsze zajęcia będą skoncentrowane wokół pracy nad konkretną scenką i poszukiwania rozwiązań wybranego tematu.

Praca właściwa (30 minut)

2. Praca nad scenką – element Teatru Forum (30 minut)

TRUDNY TEMAT WEŻ TO NA WARSZTAT

- Poproś uczestników, aby wrócili na chwilę do podgrup, w których tworzyli scenki i przypomnieli sobie ich przebieg.
  - Zapytaj, kto chciałby rozpocząć prezentację i wybierz tych ochotników, którzy zgłosili się jako pierwsi.
  - **Omów z grupą następujący sposób pracy nad scenkami:**
    - gdy grupa prezentuje scenkę po raz pierwszy, zadaniem widzów jest uważne przyglądanie się prezentacji.
    - Po pierwszej prezentacji grupa proszona jest o ponowne odegranie sytuacji opresji. W każdym momencie, kiedy widzowie poczują/pomyślą, że mogliby zmienić bieg wydarzeń i pomóc protagonistom mogą klasnąć w dłonie i krzyknąć „STOP”. Przecwicz z grupą „STOP”.
    - Gdy ktoś z widzów krzyknie „STOP” będzie miał możliwość zaproponowania swojego rozwiązania. Dodaj, że poprosisz zarówno o omówienie rozwiązania jak i o wyjście na scenę, wejście w rolę protagonisty i odegranie zaproponowanego rozwiązania.
  - **Wyjaśnij podstawowe zasady TF:**
    - Można wejść tylko w rolę protagonisty (głównego bohatera).
    - Zachowania powinny być realistyczne (bohater nie może nagle zmienić swojej sytuacji w sposób magiczny, np. poprzez wygranie w lotto czy nagłą zmianę swoich upodobań/charakteru).
  - **Poproś aktorów**, by trakcie w trakcie improwizacji zachowywali się tak, jak czują, że w danej sytuacji zachowałaby się ich postać. Osobę grającą protagonistę poproś, aby każdorazowo przed improwizacją przekazał/a osobie wchodzącej w jego/jej rolę, swój atrybut, a następnie pamiętał/a o tym, by go zabrać.
  - **Po każdej prezentacji poproś uczestników**, którzy zaproponowali rozwiązania o omówienie ich pod kątem skuteczności, zadowolenia z przebiegu pracy. Widzów natomiast poproś o refleksję nad realizmem rozwiązania. Nie oceniaj propozycji, pozostań neutralny. Propozycje rozwiązań siłowych (agresywnych) dopuszczaj, ale poproś o pokazanie ich w bardzo dużym spowolnieniu lub w nieruchomym obrazie, z zadbaniem o to, by nic nie stało się aktorom. Przypominaj, że pozostajemy w symbolice teatru i nie musimy pewnych rzeczy odgrywać do końca, możemy je jedynie sygnalizować, by pozostały czytelne, ale nie były realne (możemy pokazać podniesioną w geście agresji pięść symbolizującą przemoc, ale nie musimy jej odgrywać).
- Po każdej prezentacji - interwencji** (wypробowania przez widzo-aktora alternatywnego zachowania):
- zachęć grupę do nagrodzenia osoby, która weszła na scenę brawami,
  - spytaj osobę, która wypróbowała nowego rozwiązania o refleksję. Możesz np. zapytać: *Czy osiągnąłeś to co chciałeś? Co udało Ci się osiągnąć? Czego nie udało Ci się osiągnąć? Jak się czujesz po improwizacji? Czy to było trudne? Co było trudne? Dlaczego?*
  - Spytaj pozostałych widzo-aktorów o refleksje. Możesz zadać następujące pytania: *Czy nowe rozwiązanie jest realistyczne? Co się zmieniło? Czy sytuacja rozwija się w dobrym kierunku? Czy protagonistom udało się osiągnąć sukces? Co działało? Co jeszcze można by zrobić?*
- Zakończ działanie, kiedy zobaczysz, że pomysły na rozwiązanie problemu się wyczerpały (nie będzie kłaśnięć).

Podsumowanie (10 minut)

5. Poproś, aby uczestnicy powrócili do podgrup, w których pracowali nad scenkami i dokładnie omówili jeden – ich zdaniem najlepszy - sposób reagowania na zaprezentowaną sytuację problemową.
  - Zachęć grupę by sformułowały rady, które dałyby przyjacielowi będącemu w podobnej jak protagonista sytuacji.
  - Zachęć uczestników do zaprezentowania na forum wniosków z rozmowy/dyskusji oraz rady dla przyjaciela.
  - Zapytaj o najlepsze rozwiązanie i dalsze konsekwencje wybranego działania. Dopytaj, co musiałoby się wydarzyć, aby projektowana zmiana mogła mieć miejsce.
6. Zakończ spotkanie prosząc chętnych uczestników o refleksję podsumowującą.

UWAGA!

Przeprowadź wg powyższego scenariusza tyle zajęć, ile jest podgrup, w których pracowali uczestnicy.

Spotkanie ostatnie - podsumowujące

Wprowadzenie (15 minut)

1. Powitanie grupy, omówienie zajęć (5 minut)

Powitaj grupę. Powiedz, że dzisiejsze zajęcia będą skoncentrowane wokół pracy podsumowującej wszystkie spotkania.

Rozgrzewka (10 minut)

2. Zaproponuj krótkie ćwiczenia rozgrzewkowe - ciekawe ćwiczenia możesz znaleźć w książkach podanych na końcu scenariusza w części „Źródła”.

Praca właściwa (30 minut)

3. Praca w podgrupach (30 minut)

- Podziel grupę na 4-osobowe podgrupy (inne niż dotychczas). Poproś, by w mniejszych zespołach uczestnicy porozmawiali o różnych sposobach rozwiązywania trudnych sytuacji, a następnie wybrali jeden z nich – ten, który w dłuższej perspektywie jest najskuteczniejszy.
- Poproś uczestników, by stworzyli w zespołach jeden pomnik (nieruchomy obraz) najwierniej przedstawiający wybrane rozwiązanie. Dodaj, że pomnik nie musi być związany ze scenkami, może funkcjonować jako oddzielny obraz.

TRUDNY TEMAT WEŻ TO NA WARSZTAT

- Przeprowadź prezentację pomników, tak jak robiłeś/robiłaś to na zajęciach nr 2. Po każdej prezentacji zapisz wybrane rozwiązanie na flipcharcie.
- Poproś uczestników i uczennice, aby w podgrupach zastanowili się co byłoby potrzebne, musiałyby się zdarzyć, aby zaproponowane rozwiązanie mogło zostać wprowadzone w życie.

Podsumowanie (10 minut)

- Odczytaj zapisane na flipcharcie hasła. Poproś każdą z grup o dodatkowy komentarz/refleksję na temat możliwości wprowadzenia w życie zaproponowanych rozwiązań.
- Zakończ spotkanie prosząc chętnych uczestników o refleksję podsumowującą. Możesz zadać pytanie: *Z czym kończycie ten blok zajęć - z jaką myślą, refleksją, odczuciem?*
- Podziel się z grupą swoimi osobistymi refleksjami na temat zaproponowanych rozwiązań, specyfiki rozmowy na trudne tematy.
- Podziękuj uczestnikom za uczestnictwo w zajęciach.

Źródła – tu znajdziesz duży wybór ćwiczeń rozgrzewkowych:

Depta M., Żejmo-Kudelska A. (2016) Teatr Forum: charakterystyka i opis metody – publikacja CEO

Boal A. (2013). *Gry dla aktorów i nie aktorów* (przekład M. Świerkocki), Warszawa: Drama Way Fundacja Edukacji i Kultury i Wydawnictwo Cyklady.

Clifford S. Herrmann A. (2003) *Teatr Przebudzenia. Strategie Milowego Kroku. Praktyczny przewodnik dla instruktorów prowadzących zajęcia teatralne z młodzieżą*, (przekład Reneta Van de Logt) Łódź- Warszawa: Wydawnictwo Cyklady.

Film – może pomóc Ci zrozumieć i wytłumaczyć uczestnikom zajęć czym jest metoda Teatru Forum

Teatr Forum, Fundacja Edukacji i Kultury i Wydawnictwo Cyklady źródło: <http://fundacja.dramaway.pl/filmy/252,222>